

ΕΙΣΗΓΗΣΗ της Κοντοπούλου Στέλλας, νηπιαγωγού

Τα χωριά του Δήμου Βόλβης στα χρόνια της Οθωμανικής κυριαρχίας. Από το χθες στο σήμερα.

Η ύπαιθρος της Θεσσαλονίκης ακολουθώντας την τύχη της πόλης γνώρισε τις πρώτες οθωμανικές επιδρομές από το 1372 και τελικά οι Οθωμανοί την κατέλαβαν λίγο πριν την άλωση της Θεσσαλονίκης το 1430.

Ένα τμήμα της υπαίθρου της επαρχίας της Θεσσαλονίκης αποτελούσε τα βυζαντινά και τα οθωμανικά χρόνια και η Χαλκιδική. Η Χαλκιδική μαζί με την κοιλάδα του Στρυμόνα αποτελούσε επίσης τον κύριο “παραγωγικό χώρο” του μοναστικού κέντρου στον Άθωνα με την έννοια ότι στις περιοχές αυτές τα Αθωνικά μοναστήρια δημιούργησαν από τον 10^ο αιώνα μια σταθερή οικονομική βάση για την λειτουργία τους, η οποία επιβίωσε μέχρι και τις αρχές του 20^{ου} αι. “Η προς μεσημβριάν του όρους Κισσού ή Χορτιάτου και των δύο συνεχόμενων λιμνών Κιουτσούκ -Μπεσίκ ή Αγίου Βασιλείου ,Λαγκαδά και του Μπουγιούκ Μπεσίκ ή Βόλβης και του εις την θάλασσαν ύδατα τούτων εκδίδοντος ποταμού Ρηχίου εκτεινόμενη χώρα αποτελεί την Χαλκιδικήν χερσόνησον”(Ν.Θ. Σχοινάς Οδοιπορικές σημειώσεις Μακεδονίας, Ηπείρου, Νέας Οροθετικής Γραμμής και Θεσσαλίας, τεύχος Γ, Αθήνα 1887,σελ489).

Ο 14ος αιώνας θεωρείται εποχή έντονων ερημώσεων στον ελλαδικό χώρο, οι οποίες αποδίδονται σε άμεσα διακριτά αίτια (βιαιότητες πολέμου ή φυσικές καταστροφές) και σε βαθύτερα κοινωνικοοικονομικά αίτια (επικράτηση της αριστοκρατίας που με την βαριά φορολογία οδηγούσε σε εξαφάνιση τα χωριά). Από την μια μεριά υπάρχει ο εφιάλτης του τουρκικού κινδύνου ενώ από την άλλη οι ίδιοι οι Τούρκοι κατηγορούσαν τους βυζαντινούς άρχοντες για την μεταχείριση που επέβαλαν στους φτωχούς πάροικους. Έβλεπαν μάλιστα σ’ αυτήν έναν από τους λόγους για τους οποίους αποφάσισε ο Θεός να τους τιμωρήσει δίνοντας την χώρα στους Τούρκους. Συνεπώς παρατηρείται μετανάστευση έξω από την χώρα και αποχώρηση στα βουνά αφήνοντας εύφορες γαίες στους Τούρκους επόικους. Γι αυτό το λόγο παρατηρούνται τον 15ο, 16ο, 17ο και 18ο αιώνα ερημώσεις χωριών.

Η εξέλιξη αυτή της εγκατοίκησης από την βυζαντινή στην οθωμανική περίοδο έχει περιγραφεί από την παραδοσιακή ιστοριογραφία στην Ελλάδα με βάση το ερμηνευτικό σχήμα της “αποχώρησης στα ορεινά”. Ο Απόστολος Βακαλόπουλος για την απόδειξη του σχήματος αυτού χρησιμοποιεί σαν παράδειγμα την Χαλκιδική που απομονώνεται με τον ορεινό όγκο του Χολομώντα και η οποία καταλήγει σε πιο ασφαλή ακόμη καταφύγια, στις χερσονήσους της Κασσάνδρας, της Σιθωνίας και του Αγίου Όρους.

Περιγράφοντας την περιοχή αυτή ο περιηγητής Cousinery λέγει ότι κατά την εποχή των κατακτήσεων τα δάση προστάτεψαν τους κατοίκους περισσότερο και από τους σκορπισμένους πύργους. Έτσι οι περιοχές αυτές αποτέλεσαν τα κατάλληλα φυσικά άσυλα των καταδιωγμένων και συμπιεσμένων κατοίκων. Χαρακτηριστικό παράδειγμα των κοινωνικών αυτών ανακατατάξεων αποτελεί το χωριό Αρέθουσα. Μέχρι τα πρώτα Βυζαντινά χρόνια η αρχαία Αρέθουσα εντοπίζεται 10 χιλιόμετρα νότια της σημερινής ομώνυμης κοινότητας, κοντά

στον ποταμό Ρήχιο. Η μεταφορά του οικισμού της Αρέθουσας στη σημερινή της θέση, στους πρόποδες δηλαδή των Κερδυλίων Ορέων, πιθανολογείται στα Βυζαντινά χρόνια, όταν μετά από αλλεπάλληλες επιδρομές και καταστροφές, οι κάτοικοι για λόγους ασφαλείας μετοίκησαν σε ορεινότερη ασφαλή τοποθεσία. Κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας, η περιοχή ονομαζόταν Μασλαρ, από τα τουρκικά αμά—σουλάρ, που σημαίνει τα ωραία και πολλά νερά.

Έχει σημασία να αναφερθεί ότι από τα ερημωμένα χωριά κάποια δέχτηκαν μουσουλμάνους εποίκους διατηρώντας το παλαιό τους τοπωνύμιο (Παναγία, Αγαθή), άλλοτε είχαμε χριστιανικό ανασυνοικισμό (Περιστεραι, Κρύα Πηγάδια) ενώ σε πολλές περιπτώσεις οι γαίες των πρώην χωριών συνέχισαν να καλλιεργούνται από γειτονικά χωριά ή έγιναν βοσκοτόπια Γιουρούκων. Φαίνεται ότι αναπτύχθηκαν εγκαταστάσεις μουσουλμάνων Γιουρούκων στον ημιορεινό χώρο και συγκεκριμένα στη ζώνη της κτηνοτροφίας. Πιθανολογείται ότι μεταφέρθηκαν στα Βαλκάνια από την Μικρά Ασία ήδη από τον 14ο αιώνα και είχαν στρατιωτική οργάνωση (σε καιρό ειρήνης προσέφεραν διάφορες βοηθητικές υπηρεσίες πχ στα ορυχεία ή στη κατασκευή και φύλαξη γεφυριών). Από τα οθωμανικά κατάστιχα του 15ου και 16ου αι συμπεραίνεται ότι οι Γιουρούκοι στην περιοχή μας κινούνται μεταξύ Βερτίσκου (θερινά βοσκοτόπια) και της Δυτικής Χαλκιδικής (χειμερινά βοσκοτόπια). Το γεγονός αυτό οδηγεί στο συμπέρασμα ότι το 16ο αιώνα βρίσκονται σε κατάσταση ημινομαδισμού.

Στην περίπτωση του Εγρί Μπουζάκ παρατηρείται η εγκατάσταση των Γιουρούκων , η μετατροπή τους σε καλλιεργητές και τέλος η δημιουργία χωριού. Πριν από το 1568 το χωριό παραχωρήθηκε από το σουλτάνο με πλήρη κυριότητα (temlik) στο μεγάλο βεζίρη Mehmet Pasa, ο οποίος το μετέτρεψε σε βακούφι. Το χωριό αποτελούνταν από 6 ομάδες στα 1527 και 12 στα 1568. Το τουρκικό τοπωνύμιο σημαίνει 'κυρτή γωνία, κόγχη'. Εγκατάσταση των Γιουρούκων υπήρχε μέχρι και τις αρχές του 20^{ου}αι. Πρόκειται για την σημερινή Ν. Απολλωνία που έλαβε αυτή την ονομασία στα 1927. Με την απελευθέρωση το 1912 με **1913**, τα λουτρά του χωριού επέλεξαν ως χειμερινή διαβίωση μαζί με τα κοπάδια τους νομάδες **Σαρακατσάνοι**, ενώ μετά τη **Συνθήκη της Λωζάνης** την ανταλλαγή πληθυσμών, οι μουσουλμάνοι κάτοικοι προσέφυγαν στην Τουρκία και στη Νέα Απολλωνία εγκαταστάθηκαν **Έλληνες από** περιοχές γύρω από την Προποντίδα (χωριά Βίγα, Αξάζ, Δερμεντζίκι και Προύσσα της Τρωάδας στη **Μικρά Ασία**), καθώς και από χωριά των Δαρδανελλίων της **Ανατολικής Θράκης**. Πολύ κοντά βρίσκεται και το χωριό Λοζίκι. Χριστιανικό βυζαντινό χωριό , μεταξύ το 1519-27 έγινε το μοναδικό χωριό στο βακούφι του Kasim Pasa. Μετονομάστηκε σε Μελισσουργός το 1926.

Άλλο ένα παράδειγμα για την εξέλιξη της εγκατοίκησης είναι η Ρεντίνα. Τον 10^ο αιώνα έγινε έδρα μιας νέας διπλής επισκοπής της Θεσσαλονίκης. Ο επίσκοπος αυτός ονομάζεται 'Λιτής και Ρεντίνης' Στην Ρεντίνα παρά το γεγονός ότι η συστηματική ανασκαφή που έγινε στο χώρο του οικισμού προσδιορίζει τη

φυγή του βυζαντινού πληθυσμού και την εγκατάλειψη του οικισμού 'στα χρόνια της τουρκικής κατάκτησης' και συγκεκριμένα το 14^ο αι, η εικόνα από την συνεχή απογραφή του οικισμού της Ρεντίνας στα Οθωμανικά κατάστιχα 1445 μέχρι το 1568 είναι τελείως διαφορετική. Στους πρώτους 2 αιώνες της οθωμανικής κυριαρχίας φαίνεται ότι η Ρεντίνα ήταν σταθερά ένα σημαντικό χριστιανικό χωριό με πάνω από 100 νοικοκυριά στα 1519 και 1527. Οι κάτοικοι διατηρούσαν ακόμη τα βυζαντινά τους επώνυμα (στα κατάστιχα αναφέρονται μεταξύ των άλλων επώνυμα όπως Μακρούλης, Γλαβάς, Ζας, Καψάλης, Διαλεχτός, Κρυστάλλης, Κουτσοχέρης, Κόρακας, Κομνηνός, Ακρίτας κ.α). Στο κατάστιχο του 1568 καταχωρήθηκε ως δερβένι. Οι κάτοικοι του για να χαρακτηριστούν ως δερβένι, προσκόμισαν στον απογραφέα έξοχο διάταγμα του τέλους Saba 969 (26.4-5.5.1562), σύμφωνα με το οποίο όπως και τα υπόλοιπα δερβένια, θα κατέβαλαν τα νόμιμα τέλη. Σε αντάλλαγμα της φύλαξης του δερβενιού την οποία ανέλαβαν οικειοθελώς και θα απαλλάσσονταν από τους έκτακτους φόρους, την υποχρέωση παραγωγής κάρβουνου, την οδοστρωσία, τις αγγαρείες προς το κράτος και το παιδομάζωμα. Στο κατάστιχο του 1568 ένα μέρος των κατοίκων του χωριού καταχωρούνται να κατοικούν στην συνοικία Istavro (Σταυρός) κοντά στην Ρεντίνα. Το σημερινό χωριό Άνω Σταυρός (πριν το 1928 Istavroz, Σταυρός) με βάση τα παραπάνω σχηματίστηκε το 16ο αι. ως συνοικισμός της Ρεντίνας. Με τη Συνθήκη της Λωζάνης και την ανταλλαγή των πληθυσμών, οι Έλληνες από το χωριό Κατιρλί της Νικομήδειας απέπλευσαν στην περιοχή και αποφάσισαν να εγκατασταθούν. Συγκεκριμένα, εδώ εγκαταστάθηκαν οι ενορίτες της Αγίας Παρασκευής Κατιρλί, ενώ οι ενορίτες του Αγίου Ιωάννου του Βαπτιστή εγκαταστάθηκαν στο Νέο Κατιρλί Καλαμαριάς Θεσσαλονίκης. Λίγους μήνες αργότερα, κατέφθασαν πρόσφυγες από άλλα δύο μικρασιατικά χωριά, από τον Ιντζέ της Πανόρμου της Προποντίδας και από την Μάδυτο της Ανατολικής Θράκης. Η Επιτροπή Αποκατάστασης Προσφύγων τους παραχώρησε την έκταση του σημερινού οικισμού με το όνομα Παραλία Σταυρού, όπου άρχισαν να ασκούν τις παραδοσιακές τους εργασίες.

Το 1931 η Κοινότητα Σταυρού διασπάστηκε και η Παραλία Σταυρού πήρε το όνομα Σταυρός, ενώ ο παλιός Σταυρός ονομάστηκε [Άνω Σταυρός](#). Με την διοικητική αναδιάρθρωση του 1942, ο Σταυρός προσαρτήθηκε στο Νομό Θεσσαλονίκης από το Νομό Χαλκιδικής στον οποίο ανήκε έως τότε.

Ακόμη ένα μεγάλο μέρος του πληθυσμού της Ρεντίνας πιθανότατα μετακινήθηκε στο νέο ημιαστικό οθωμανικό κέντρο της περιοχής το Paza-i Cedid (Νέα Αγορά) σημερινή Απολλωνία, που άρχισε να αναπτύσσεται μετά το 1568. Τότε μόλις είχε συνοικισθεί από χριστιανούς μουσουλμάνους και τσιγγάνους μετά την παραχώρηση των χωριών της περιοχής στο βακούφι το Sokollu Mehmet Pasa. Η κωμόπολη αυτή θα εξελιχθεί μετά την εγκατάλειψη των Σιδηροκαυσίων στην διοικητική πρωτεύουσα της Κεντρικής και Δυτικής Χαλκιδικής.

Η Απολλωνία της Βόλβης εμφανίζεται δίπλα στην Εγνατία οδό ήδη στην εποχή του Φιλίππου του Α'. Καταστράφηκε τον 5^ο ή 6^ο αιώνα, πριν από τον Ιουστινιανό και κατοικήθηκε ξανά επί οθωμανικής κυριαρχίας τον 16ο αι. Μέχρι

το 1928 ήταν γνωστή ως Παζαρούδα ή Παζαργιά . Στην τοποθεσία «Βήμα» του Αποστόλου Παύλου, υπάρχουν κτίρια της περιόδου της τουρκοκρατίας , που, όπως φαίνεται από τη θέση τους, σχηματίζουν όλα μαζί μια ενότητα αυτά είναι: Ένα χάνι, ένα τζαμί με αρχαίο δομικό υλικό σε δεύτερη χρήση, μέρος οχυρωματικής περίφραξης-τείχους και λίγο μακρύτερα το λουτρό.

Όταν στις 16 προς 17 Μαΐου 1821 ξεσηκώθηκε ο Πολύγυρος την ίδια μέρα ξεσηκώθηκαν και οι Έλληνες της Παζαρούδας κατά των Τούρκων και τους κατεδίωξαν.

Ο Χουσεΐν Πασάς της Θεσσαλονίκης απουσίαζε σε εκστρατεία κατά του Αλή πασά του Τεπελενλή και τον αναπλήρωνε ο Σερίφ Σεντίκ Γουσουφ Μπέης, ο οποίος περιγράφεται με τα μελανότερα χρώματα, στα διάφορα κείμενα. Άνθρωπο «σκληρό και αιμοβόρο» τον χαρακτηρίζει ο Σπυρίδων Τρικούπης στο έργο του «Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασης» επισημαίνοντας ότι ο Γουσουφ Μπέης «σούβλισε τους ομήρους». «Βάναυσο, τυρρηνικό και χριστιανομάχο» τον αποκαλεί και ο ομοεθνής του μολλάς (άνώτερος δικαστής) Χαΐρουλλάχ Ίμπιν Σενασή Μεχμέτ Αγάς, σε επιστολή του προς τον Σουλτάνο. (Αβραάμ Παπάζογλου -Η Θεσσαλονίκη το Μάιο του 1821)

Ο Γουσουφ Μπέης, που θα μπορούσαμε να τον παρομοιάσουμε με ανθρωπόμορφο θηρίο, όπως αναφέρει ο Ι. Καραβαγγέλης: «αφού, κατά τα προεκτεθέντα κατέπνιξεν πάσαν απόπειραν εξεγέρσεως εν Θεσσαλονίκη, εξεστράτευσε δια της κοιλάδος του Λαγκαδά κατά της Βορείου Χαλκιδικής, ίνα τιμωρήσει τους επαναστάτας. Αφιχθείς εις την κωμόπολιν Παζαρούδαν, συνέλαβε και έπνιξε εις την παρακειμένην λίμνην Βόλβην (Μπεσίκια όπως λέγονταν τότε) τους περισσοτέρους κατοίκους της...» (Ι. Βασδραβέλη ΟΙ ΜΑΚΕΔΟΝΕΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΝ ΤΟΥ 1821, εκδ. 3η Ε.Μ.Σ. 1967, σελ.130).

Μια μεγάλη θυσία κρύβεται και στη γωνιά της Απολλωνίας. Πάνω από τριακόσιοι (ως ακριβής φέρεται ο αριθμός 324) Έλληνες Χριστιανοί της Παζαρούδας επέλεξαν το στεφάνι του μαρτυρίου. ΝΑΙ! ΕΠΕΛΕΞΑΝ. Γιατί κοινός τόπος είναι πως επί τουρκοκρατίας ο Έλληνας με μια λέξη, ούτε λέξη, με νεύμα να έδειχνε πρόθεση να αλλαξοπιστήσει, όχι μόνο γλύτωνε τη ζωή του, αλλά φορτώνονταν με δώρα, αξιώματα και πλούτη. Γη ηρώων, γη μαρτύρων... κάθε γωνιά της Ελλάδας κρύβει και μια ιστορία ηρωισμού και θυσίας.

Τα μεγαλύτερα χωριά βρισκόταν ανά δυάδες στον κάμπο νότια της Βόλβης(το χριστιανικό Λοζίκι και το μουσουλμανικό Egrî Bucak) και στο κάμπο μεταξύ των δύο λιμνών τα χριστιανικά Βορένος (σημ Νικομηδινό) και το Κουμανιτς (σημ Στίβος)με τα μικρότερα χωριά γύρω τους,όπως το Ερέκ (σημ Περιστερώνας) .Το Βορένος ήταν μεγάλο σε έκταση χωριό με σαράντα τσαγκαράδικα και πολλές εκκλησιές. Στοιχεία για την εποχή αυτή υπάρχουν στην Μονή Βατοπεδίου του Αγίου Όρους. Η περιοχή ερημώνεται επί τουρκοκρατίας, όταν ο Εμμανουήλ Παπάς χάνει την μάχη στα στενά της Ρεντίνας. Στο πλευρό του τάχθηκαν- μεταξύ άλλων και- ο επίσκοπος Αρδαμερίου Ιγνάτιος (με καταγωγή από την Κασσάνδρα), ο Στεριανός

Αθανασίου από το Ζαγκλιβέρι, ο Παναγιώτης Κυριάκου από Νικομηδινό και ο Γεώργιος Χρήστου από το Στίβος, ο Σταύρος Τζανής από το Λαγκαδά κ.α. Όταν ο Μπαϊράμ πασάς έφτασε στα μέσα Ιουνίου στα στενά της Ρεντίνας τα οποία είχαν καταληφθεί από τους επαναστάτες μέχρι το Εγρή Μπουζάκ, σημερινή Νέα Απολλωνία, πυρπόλησε όλα τα χωριά και κατάσφαξε τους κατοίκους, όσους είχαν γλυτώσει από τον πνιγμό, ή δεν πρόλαβαν να κρυφτούν στα δάση του Χολομώντα.

Ο ίδιος ο Μπαϊράμ πασάς σε επιστολή του, μια επιστολή μνημείο θηριωδίας και βαρβαρότητας, προς τον Σουλτάνο, ομολογεί κομπάζοντας: «. . .Εκκαθαρίζων από των τοιούτων ακαθάρτων στοιχείων και βδελυρών ερπετών .... επέδραμον μετά του γενναίου στρατού μου κατά των περιοχών Καλαμαριάς, Παζαρούδας, Σιδηρόπορτας (Ιερισσού), Πολυγύρου (και) Κασσάνδρας, ένθα καταπολεμήσας τους απίστους τούτους, εξόντωσα και απήλειψα από προσώπου γης 42 πόλεις και χωριά αυτών..., αυτούς μεν τους ιδίους διεπέρασα εν στόματι ρομφαίας, τας γυναίκας και τα τέκνα των εξηνδραπόδισα, τα υπάρχοντα των τα διένειμα μεταξύ των πιστών νικητών, τας εστίας δε αυτων παρέδωκα εις το πύρ και την τέφραν, ώστε φωνή αλέκτορος να μην ακούηται πλέον εις αυτάς. . .»(Απ. Βακαλόπουλου Ιστορία της Μακεδονίας 1354-1833 εκδ 1988, σελ.567)Οι κάτοικοι του Βορένου σφαγιάζονται και διώχνονται από τον έφορο κάμπο.Για να κρυφτούν καταφεύγουν στα βουνά προς την ορεινή Χαλκιδική και το Ζαγκλιβέρι. Όταν επιστρέφουν προσπαθούν να διαφυλάξουν ότι ιερό και όσιο και πανω στις κατεστραμμένες εκκλησιές χτίζουν μικρά εκκλησάκια, του Αγίου Αθανασίου, της Αγίας Κυριακής ,της Αγίας Παρασκευής. Στο χωριό διέμενε και ένας μπέης σε πύργο που σωζόταν μέχρι το 1978, όταν έγινε ο μεγάλος σεισμός και καταστράφηκε. Σήμερα έχει απομείνει μόνο η επιγραφή του πύργου που είναι γραμμένη στην αραβική γλώσσα.Το χωριό αναφέρεται με το όνομα Βορένος το οποίο και διατηρεί μέχρι το 1926.Την χρονιά αυτή μετονομάστηκε σε Νικομηδινό,λόγω των προσφύγων κατοίκων που ήρθαν από το Κιζιδερβεντ της Νικομήδειας της Μ. Ασίας.

Το χωριό Κλησαλι(σημ Προφήτης) ευτυχώς είχε διαφορετική τύχη από το Βορένος. Όταν τουρκικός στρατός έφτασε έξω από το Κλήσαλι (Προφήτη), λόγω έντονων καιρικών φαινομένων ήταν αδύνατη η προσέγγιση του.Ο μπέης , Τούρκος Διοικητής, που είχε έδρα το χωριό ,είχε άριστες σχέσεις με το ελληνικό στοιχείο .Σύμφωνα με προφορικές μαρτυρίες λέγεται πως πρέπει να ήταν και κρυπτοχριστιανός γιατί συχνά με την οικογένεια του ανέβαινε ψηλά στο βουνό , στο εκκλησάκι της Αγίας Παρασκευής και προσκυνούσε τις εικόνες.

Έτσι όταν εξασθένησαν τα καιρικά φαινόμενα διαβεβαίωσε τον Τουρκο επικεφαλής ότι οι κάτοικοι είναι φιλήσυχοι , πιστοί στην πύλη και κανείς δεν έλαβε μέρος στα γεγονότα. Οι Τούρκοι προχώρησαν βορειότερα και έκαψαν το εκκλησάκι του Αγίου Αθανασίου και στην συνέχεια έφτασαν στην περιοχή της Αγίας Παρασκευής,όπου υπήρχαν πολλοί νερόμυλοι καθώς τόπος

διαρρέεται από τον ποταμό Δαφνούντα (Νεμπί), που την εποχή εκείνη είχε περισσότερο νερό και χύνονταν στην λίμνη Κορώνεια . Η μανία των Τούρκων ξέσπασε στους ανθρώπους που βρίσκονταν εκεί και σε κτηνοτρόφους που έβοσκαν τα πρόβατα τους. Έκαψαν το εκκλησάκι τους έσφαξαν όλους, κανείς δεν σώθηκε.

Τα υπάρχοντα και τα αιγοπρόβατα των Ελλήνων διανεμήθηκαν μεταξύ των Τούρκων, από την γύρω περιοχή Γκιολουζ Μαχαλέ (Μικροκώμη), Τσεσμέ(Κοκκινοχώρι), Τσαλί Μαχαλα (Νυμφόπετρα),Ανάληψη(Κορφαλού), Σαρηγίαρ(Χρυσαιγή)απόγονοι των πρώτων Τούρκων πολεμιστών,Γιουρούκων, που είχαν εγκατασταθεί βόρεια των λιμνών και καταλήστευαν όλα τα χωριά των Ελλήνων της περιοχής.Στα χρόνια που ακολούθησαν, οι κάτοικοι έρχονταν στα ερείπια των ναών και τελούσαν την θεία λειτουργία μεχρι και την απελευθέρωση ,οπότε κτίστηκαν καινούρια εκκλησάκια.

Ένα ακόμη χωριό που αναφέρεται είναι και το χωριό Ilica(1519) ή Besik Ilica(1568) ένα βυζαντινό χωριό που συμφωνα με καάστιχα οι κάτοικοι του χωριού φύλαγαν το νέο δερβένι. Το όνομα του είναι ίσως από μετάφραση από το ελληνικό ' Θερμά'. Πιθανότατα χωριό Βυζαντινό επί των θερμών πηγών της Βόλβης. Το μικρό αυτό χωριό δεν καταγράφεται στους χάρτες και τις απογραφές των νεότερων χρόνων, παρα μόνο στον επιτελικό χάρτη ως Λουτρά Μπεσικίων, τα σημερινά Λουτρά Βόλβης.

Ακόμη το Μπεσίκι καταχωρείται στα οθωμανικά κατάστιχα ως ένα μεγάλο χριστιανικό χωριό στο οποίο εγκαταστάθηκαν μουσουλμάνοι. Το παλαιό του όνομα καταχωρείται Besyakoz. Το χωριό αυτό είναι η σημερινή Μεγάλη Βολβη. Η σημερινή Μικρή Βόλβη ήταν εξίσου μεγάλο χριστιανικό χωριό με λίγους μουσουλμάνους, που στους πρώτους οθωμανικούς αιώνες ονομαζόταν Κουβιοί.Αναμεσα στην Μεγαλη και την Μικρή Βόλβη και μέσα σ' ένα δάσος αγριελιάς, καρποφόρου ελαιώνα επί Βυζαντινής εποχής, παραμένουν τα ερείπια ενός ελαιουργικού συγκροτήματος . Είναι το Τζιμηλάρειον, που χρονολογείται από το 1324.

Υπαρχουν ακομη αναφορες: Περιπου το 15ο η Μικρή Βόλβη γίνεται το διοικητήριο των Τούρκων της περιοχής. Κατα τον 17ο αιώνα οπου , το **Μπεσίκ, (Βόλβη)**, κτισμένο στις όχθες της λίμνης Βόλβης, σε τόπο κατάφυτο, τριγυρισμένο από αμπέλια και λαχανόκηπους είναι πλούσια πόλη, με τζαμί, ιεροδιδακτήριο, γραμματοδιδασκαλείο, λουτρό, караβάν σαράι, χάνι, ωραία αγορά. Εδρεύει ιεροδίκης και αρχηγός γενιτσάρων, κατοικούν δε σ'αυτήν και πρόκριτοι μουσουλμάνοι.Κατα τον 18ο αιωνα απο τον E. D. Clarke ο οποιος λειι για το Μικρο Μπεσικι οτι τα βουνά της περιοχής σχηματίζονται απο συνείτη λίθο, το πιο σπάνιο είδος γρανίτη.

Στον 19ο αιώνα ο Δ. Ζωτος γράφει ότι η Μικρή Βολβη συγκεντρώνει περί τους 5.000 κατοίκους

Ο σημερινός πλυθυσμός απαρτίζεται από προσφυγες από την νησο Καλολημνο, ντοπιους αλλά και κτηνοτρόφους από το χωριό Βλαστη Κοζανης οι οποίοι με τα χρόνια εγκατασταθηκαν εδώ....

Την περίοδο της Τουρκοκρατίας ο ταξιδιώτης που πήγαινε από την Κωνσταντινούπολη στην Θεσσαλονίκη ή το αντίστροφο κατά μήκος της διαδρομής κάποια χριστιανικά χωριά είχαν χαρακτηριστεί ως δερβένια (Ρεντίνα, Λουτρά Μπεσικίων, Μόδι), γεγονός που φανερώνει πιθανότατα αύξηση της κίνησης στην διαδρομή αυτή και ίσως ακόμη και σταδιακή άνοδος της ληστείας. Το Μόδι είναι το χωριό που δεν έχει αλλάξει η ονομασία του από τότε. Λεγεται ότι η ονομασία του χωριού προήλθε από το Μόδιο που ήταν παλαιότερα μονάδα μέτρησης καθώς στην τοποθεσία που βρίσκεται το χωριό μετρούνταν εμπορεύματα, σιτηρά, ξυλεία και μέταλλευμα που έβγαινε από την Χαλκιδική. Το Μόδι χαρακτηρίστηκε ως δερβένι το 1568, γι αυτό οι κάτοικοι του απαλλάσσονταν από έκτακτους φόρους και κατέβαλλαν όπως οι άλλοι ραγιάδες και τα άλλα τέλη. Μεταξύ των προσόδων του χωριού καταγράφονται τέλη αμπελιών των ραγιάδων των χωριών Rentina και Varvara. Καμάρι των κατοίκων του χωριού στο Μόδι είναι η εκκλησία της Αγίας Μαρίας, η οποία χτίσθηκε το 1869 από Ηπειρώτες μαστόρους που εργαζόταν στην περιοχή(οι ίδιοι έχτισαν και την εκκλησία στον Άνω Σταυρό).

Μάλιστα όπως αναφέρουν συγγραφείς μέσα από διηγήσεις ντόπιων, την εκκλησία προίκισε ο Σουλτάνος με 400 στρέμματα γης και τα σχετικά έγγραφα από αυτή την προικοδότηση είχαν περιέλθει στον Σταθάτο που ήταν ο πρώτος Έλληνας ιδιοκτήτης του τσιφλικιού, μετά την Τουρκοκρατία.

Ο ναός χτίσθηκε στα ερείπια παλιότερου κτίσματος που πιθανότατα άνηκε στην αρχαία Αρέθουσα. Δεν είναι τυχαίο ότι στο κέντρο του δαπέδου υπάρχει σε σχήμα ήλιου ένα σχέδιο που από κάποιους θεωρείται είσοδος προς μία κατακόμβη ή μίας υπόγειας σήραγγας.

Πολύ κοντά στο σημείο της εκκλησίας πάντως υπήρχε επί Τουρκοκρατίας ένα κιόσκι(φρούριο) γνωστό με το όνομα Μπουλουκ-μπασι οι στρατιώτες του οποίου έλεγχαν την δυτική είσοδο των Μακεδονικών Τεμπών.

Λίγο παραπέρα βρισκόταν το χωριό Στρόλογγος,σημερινή Νέας Μαδύτος και καταστράφηκε κατά την Ελληνική Επανάσταση του 1821 μετά τη Μάχη του Εγρί Μπουτζάκ, καθώς οι κάτοικοι επαναστάτησαν. Ο σύγχρονος οικισμός χτίστηκε από πρόσφυγες που ήρθαν το 1923 από την ομώνυμη πόλη της [ανατολικής Θράκης](#).

Είναι γνωστό πως στα Ρωμαϊκά χρόνια η [Αρχαία Εγνατία Οδός](#) διέσχισε την περιοχή. Λίγο ανατολικότερα μάλιστα της Ασπροβάλτας σώζονται τα ερείπια ενός ρωμαϊκού σταθμού που ονομαζόταν Pennana. Σύμφωνα με

έγγραφο του αρχείου της Μονής Σίμωνος Πέτρα, ο οικισμός Άσπρη Βάλτα κτίζεται στις αρχές του 16ου αιώνα στις νότιες παρυφές του όρους των Κερδυλλίων. Μετά τη **Μικρασιατική Καταστροφή** στην περιοχή εγκαταστάθηκαν 54 οικογένειες από το Ρένκιοϊ (Οφρύνιο) της **Τρωάδος**, κοντά στα Δαρδανέλλια της **Μικράς Ασίας**, μεταφέροντας πολλά κειμήλια όπως τη βιβλιοθήκη του σχολείου του Οφρυνίου.

Ο ερχομός των προσφύγων στην Ελλάδα μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή και η ανταλλαγή πληθυσμών μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας ήταν για την Ελληνική κοινωνία γεγονότα τραυματικά και χωρίς προηγούμενο. 1,5 εκατομμύριο Έλληνες της Ανατολίας αναγκάστηκαν να φύγουν από τις πατρίδες τους και να μετοικήσουν στην Ελλάδα και εδώ στον Δήμο Βόλβης. Προερχόμενοι από τόπους με κοσμοπολίτικη κουλτούρα και μακράιωνη παράδοση, οι πρόσφυγες μπόλιασαν τη νέα πατρίδα με τον πολιτισμό τους. Τόσο με τη μουσική τους, όσο και με τη γαστρονομία, τη μουσική, τη μόδα, την εκπαίδευση, αλλά και με τις αντιλήψεις και τις πολιτισμικές αξίες του εμπλούτισαν τη μέχρι τότε κλειστή ελληνική κοινωνία.

Ο πληθυσμός της περιοχής διπλασιάστηκε και σταδιακά δημιουργήθηκαν νέοι συνοικισμοί, γειτονιές και δήμοι που πήραν το όνομά τους από τις ιδιαίτερες πατρίδες των προσφύγων. Η ενσωμάτωση ήταν και τότε μια άγνωστη λέξη, αλλά σταδιακά έγινε πράξη, όταν όλοι κατάλαβαν ότι δεν υπήρχε επιστροφή.

Τα πρώτα χρόνια η κατάσταση για τους περισσότερους ήταν δραματική: οι συνοικισμοί ήταν ξένο σώμα, αρκετοί ζούσαν σε σκηνές, οι συνθήκες διαβίωσης ήταν άθλιες, δεν υπήρχε τρεχούμενο νερό και οι ασθένειες θέριζαν τους πληθυσμούς. Μπορεί να θεωρήθηκαν εξαρχής ισότιμοι πολίτες, αλλά στην πράξη δεν συνέβαινε το ίδιο.

Η συμβολή των προσφύγων στην οικονομία και στον πολιτισμό είναι γνωστή στο γενικό της πλαίσιο. Αρκετοί δούλεψαν ως βιομηχανικοί εργάτες, καλλιεργήθηκαν μεγάλες εκτάσεις γης, τονώθηκε η εσωτερική αγορά. Η πνευματική ζωή της χώρας εμπλουτίστηκε από τους πρόσφυγες, και από τους κόλπους τους αναδείχθηκαν μουσικοί, λογοτέχνες, πανεπιστημιακοί. Σε 1 χρόνο, και με την απόσταση του χρόνου, θα συζητηθεί εκτενώς η συμβολή των προσφύγων, η κληρονομιά τους, οι αλλαγές που επέφερε η εγκατάστασή τους στην Ελλάδα.

Η ανάπτυξη του παραθαλάσσιου τουρισμού στα μέσα του 20ού αιώνα, οδήγησε στην εξάπλωση των οικισμών με πολλές παραθεριστικές κατοικίες και ξενοδοχειακές εγκαταστάσεις δίνοντας ώθηση στην οικονομία και στην ανάπτυξη του τόπου.

Με αυτά και με άλλα μέσα από αγώνες, μάχες και σφαγές νίκες και ήττες μέσα από δόξες και μεγαλοψυχίες, αλλά και εμφύλια μίση και σπαραγμούς, αλλά και μέσα από διπλωματία και γεωπολιτικά παζάρια η λευτεριά μοσχοβόλησε επιτέλους στην μαρτυρική γη το 1912. Ωστόσο το 1821 παραμένει χρυσωρυχείο διδαγμάτων και παραδειγμάτων για εμάς τους Έλληνες, όσες γενιές και αν περάσουν, αλλά και για κάθε άνθρωπο όπου γης

που αγαπά την ελευθερία και το δίκιο και αγωνίζεται για αυτά. Ένα χρυσωρυχείο που πολλοί προσπάθησαν και θα προσπαθούν να κλείσουν , φοβούμενοι το αδούλωτο φρόνημα που εκπέμπει . Έτσι γράφτηκε η ιστορία του τόπου μας με πόνο με δάκρυ. Με προσφορά και θυσία. Με αίμα και ιδρώτα. Οι πρόγονοι μας έκαναν στο ακέραιο το καθήκον τους . Ανέστησαν την πατρίδα και μας την παρέδωσαν ελεύθερη, μπαρουτοκαπνισμένη και υπερήφανη. Με νέες σελίδες την ιστορική της πορεία γεμάτες πράξεις άφθαστου ηρωισμού και μεγαλείου.

Σε εμάς απομένει να εμπνευστούμε από την θυσία τους. Να ενστερνιστούμε τα ιδανικά τους. Να πραγματώσουμε τα οράματα τους. Να διατηρήσουμε τα στοιχεία της ταυτότητας μας. Χριστός και Ελλάδα. Η ψυχή του Έθνους. Η φωνή του Γένους. Για αυτά αξίζει κάθε θυσία.. Για να έχει συνέχεια και συνέπεια η ιστορική μας πορεία. Τότε θα εκπληρώσουμε το χρέος μας απέναντι στην πατρίδα μας. Κλείνοντας ας θυμηθούμε τον εθνικό μας ποιητή Κ. Παλαμά :

‘μόνο ένα λόγο θα σας πω,δεν έχω άλλο κανένα

μεθύστε με το αθάνατο κρασί του εικοσιένα.’

Σας ευχαριστώ!